

WJ.3927

4

ЗАПИС О ЉУДСКОЈ ПРАВДИ

Бре много гедина писац јавих редова штампаје чини се, у Петепису, рад под насловом Руска књижевност и студенти. Напис је у први мај побудио интерес учешице: штали се те како се однесу руске књижевности баш према студентима? После је текст изазвао и протесте: сматраје се да је руској књижевности, нада друге велике књижевности, приписано, иако у специфичном правцу према школовију младежи, приписано знатно међу надмеш. Писац рада међутим звав је што је знао. Прво: сам је од руске књиге претрпео потрес незабораван до данас и до смрти; шок, већ у датинству, па затим у љубести, од ~~заборављене~~ руске књиге. ^{Задеси,} као приличан познавалац светских књижевности, као приличан путник и вечити ученик стекао је искуство, постепено набијање, спребарење кроз многе дискусије и посматрања пренесене. А сама ствар у чему је. У тврђењу да на младе људе у развоју, у првом реду на студенте који са развијеним менима траже, штавју, сумњају и бирају, траже врата или траже књуч, да ниједна књижевност не оставља на студенту такав утисак као је руска, ниједна прича или роман не потресе, не преврне студента негде у темељу ^{као} радица земљу, ниједна ^{књижевност} колико ^{књижевност} руска. Ако икоја, руска књижевност му покаже врата за која има да тражи књуч некога венача или му да књуч с тим да нађе врата која књучу одговарају, ^{које} извеће ће се врати уокруг без уласка и без излaska.

Де пешчи би дискутовали, имали право, губили право, признавали, бранили некога Ивана до малаксавања, теоријски докризивали, прешипали читате који су жегли по краи, кретали буђе усхићења исисавали ве- ру, звенили кроз себу и душе час на узбуну час на победу, шта је сложне утв- ђиване? Прве: истина, кво чи у једној књижевности; смела истина дивна истина, ужасна истина, и све три човечне истине. друге: слебеда. Речи, човек си, цар

си уме и воле, речи све што тајну немирује, у мисли боки у души, шта ти је чежње, шта ти је сан. Најзад: људска правда, чежње за људском правдом, пренес којим се стима људска правда, борба за њу, цео прећем људске правде. Има ли је, нема ли је? Је ли светска истота што је људска правда? Нема књижевности која на то одговара са толике сине, и на толико начина као руска. Нема детаља у руској прици, нити карактера у роману, нити основне мисли, где се не би нашло макар концепт те ставне преокупације руске мисли и морала. Сликарство и склуптура знатно су снабдили према страшнојакој руској књижевности, јер су слике и склуптурни елементи проблема, а књижевност и драмски приказ књижевности преокупатика сама. Вуне за људску правду иду у Русији давно и давно, са науком, са друштвеним борбама, са књижевношћу, са политиком. Такозвани "политички" кривци ишли су у Сибир због људске правде. Многи политичких кривца били су књижевници, сви значајнији књижевници били су политички криви или сумњиви.

Дав Толстој волео је правду кроз светски морални закон, правду религиознег смисла, "стимченије", одмазду, неумитност, обрачун где се за јединицу плаћа стотином, где се утире изравњавају кроз тешке казне и катастрофе. Тада закон хвастаје се, ради. Себична страст, обест човекомржна воле у сигурну и спаселутну пренаст. Али људска правда је друга. Што је, и у чему је? До данашњег дана није скроз преучена, није скроз доживљана, у најбољој суштини иблику остварена, иако се потресно и дирљиво сматра. Јаш није постала човеку начело, обичај, спрха. Од свих књижевности руска се најистрајније несила с тим проблемом, и неси се и данас, неси се као свејим и са светским задатком. У њему лепота и багрет је свету, који као да је саздан ради уметности, радости и лепоте, страшило је смрт. Те страшило ублажију само сублимисан живот међу људима, једино који људе узајамно дижу, те је слатко у тим једносима и животу и умрети. Сублимни карактер живота крије се у људској правди. Јудска правда, кад би настала, кад би је човек научио без муке волети и вршити, човек би се високо оплеменио, смрт би била само последње одрицање за неку узајамну људску радост. Гостејевски је то обраћао у дијалектици; Тургенев у поетским илustrацијама; Гоголь и Генчаров кроз герак

и сладак смех; Чехов кръз елегантну иренију; Герки кръз сав живот и кръз сваки разговер. ~~Железник~~ Съветска книженост ~~над~~ ради на теме: мера се те наћи и петпуне увести у живот и уткati у тикве мага и убити у кръ. Мъра се постиги превичност која ће најзад смирити човека, изменити смислове проблема који не постојат и треба да остану. "Смири се, безумни човече!" крик је Достојевског крик за људском правдом у срцу човекову за равнотежама између живота. Један се одриче, јер је високе погледи у уму и у правди, други има право на то одрише или му је још неопходно за спстанак и за паљност. То се стапне и дешава, али још увек механички и "судбински" још човек није примис у свет и изубав ту депоту и уметност живота. Отмаченије и казна нису циљеви. Циљ је разумевање човека кроз људску правду, пемћ човеку, херојство пемћи и уравнотежавања. Никада човек није тако срећан, миран и чист, као када помаже, пеклаца уравнотежава, успоставља нечији мадакса живот. Види је још као божанство јак као уметност очишћен, онда врши људску правду.

Где је то? Још је далено. Велика руска книжност давала је књуч по књуч за то. Съветска книженост, кръз Герки, кръз Шолехова, који је тих и међан као његов ден, дају и даваће у срамоти свега раста и прогреса. Прест човек оданде неси то у души и у разговеру. ~~Печални и спротивните~~ ~~изгуби~~ ~~христијански~~ ~~човек, који не бидео бискуп, патријарх, кнез, краљ, цар, војвода, генерал,~~ Делазили су нам к аснаармејци, који су у близини становали, за време османског баћања и ослобођења Београда. Кас обично, сви одједаларед живе гевере јрдан и другог претичку. Кас млади кучини који једни друге обарају и прескачу и не знају да су и они оберени и јарескочени. Један Кавказац, кеп као уписано, племеновек и танкенос, да му и стар човек позавиди, отео је јареч. — Шта, умрети није страшно, ако ће неком од тога бити боље. Нас је осморо деце, сви људи, војници, занатлије, и наш отац је умро као светак, и као му је било што умирање не траје дуже. Живе је за нас, и умирао за нас... Ето неки краснаармејци су умрли, и ви сте се ослободили, обрадовали, у сујама радости гушими и гркли се с нама. Да ли би се иначе нашли и грлили! Сах ћемо скоро даје да спет неки умру, а неки се ослободе и радују. — Ђути, Петре, ти нећеш умрети. — Ђако си леп да ће се смрт у тебе загледати као и ~~шума~~ Шура. — А ти таке многе

4

лажеш да те ни смрт неће хтети. — А ти ... — Хе, чекај, стани! Ако сви останете живи, као ће ослободити још толики свет који чека Чрнену Армију. — Да, човек је живи за човека, и то је све. То ствара срна, куће, земље. Хеј, некико земљу немо ми сад још ослободити, некико мученика заробљеника извести из панха, некико ћемо пријатеља стечи! — Да, преузима Кавказанци смо вам дали као красне армејци из далских крајева, па смо нам отели Београд од Немана, па амо били ваш гости, па смо сад као и домаћини овде... Домаћини, наши гребези у Београду, и у другим варешима и селима. То је лепа људска правда, и леђи ће време... — Ево Пура Петре, деште време да трчиш у кујну. — Жаке су јаки живи, имају на-
ген живота и смрти. Свеједно шта разговарају, смеше се, намигују, смеју се гро-
хетом, забиркују своје другоне и нас. Кад еду празне је, тврдо је.

Увеча, редовите, негде издалека чука се труба
красноармејског трубача. Та труба, тај звук, не може се заборавити: кроз срж
је ишло, живот надимало, човек је скакао на ноге и хтeo некуда и некаме да
трчи, да се јави, да приене. Тра-ра-разазава! Ти-ти-ти-ти, тра-разазава! Ми узбуђу-
ни, молитва, ми љубајка за утрућене и смиље. Него парука, доле, на све стра-
не, тајanstveno драга и разумнича. Ми сме ту. Јуди, ми сме ратници, али код њих
куће наша је књига мира и правде. Јуди, живите једни за друге, држите једну другу,
држите људску правду. Кад буде људске правде свугде живећемо као дена, и умира-
ти као свеци. Тра-ра-разазава! Ти-ти-ти-ти, тра-разазава!

Чандуша Ђаковић